

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА БІБЛІОТЕКА**

ПЯТНИЦЬКА ВЕРОНІКА ВАЛЕРІЇВНА

УДК 001.89:378.1:631.1(477)«19»Веселовський

**ПРОФЕСОР С. Ф. ВЕСЕЛОВСЬКИЙ – ВЧЕНИЙ ТА ОРГАНІЗАТОР
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ НАУКИ І ОСВІТИ В УКРАЇНІ
У ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ ХХ СТОЛІТТЯ**

07.00.07 – історія науки й техніки

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
історичних наук**

Київ–2020

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Інституті історії аграрної науки, освіти та техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України

Науковий керівник:

доктор сільськогосподарських наук,
доктор історичних наук, професор,
академік НААН

Вергунов Віктор Анатолійович,

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека
НААН, директор

Офіційні опоненти:

доктор історичних наук, доцент

Тверитникова Олена Євгенівна,

НТУ «Харківський політехнічний інститут»
МОН України, професор кафедри «Інформаційно-
вимірювальні технології і системи»

кандидат історичних наук, доцент

Ковальська Катерина Володимирівна,

Університет Григорія Сковороди в Переяславі
МОН України, доцент кафедри географії, екології та
методики навчання

Захист відбудеться «30» жовтня 2020 р. о 12-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.373.01 у Національній науковій сільськогосподарській бібліотеці Національної академії аграрних наук України за адресою: 03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10, читальний зал.

З дисертацією можна ознайомитись у Національній науковій сільськогосподарській бібліотеці Національної академії аграрних наук України за адресою: 03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10, читальний зал.

Автореферат розісланий «28» вересня 2020 р.

Вчений секретар спеціалізованої
вченої ради,
кандидат історичних наук

Т.М. Підгайна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. За сучасних умов державотворення в Україні важливим є перегляд її культурно-просвітницької спадщини, у тому числі критичне переосмислення творчого надбання вчених для визначення подальших шляхів розвитку країни. Виходячи з позиції євроінтеграційних процесів актуалізується з'ясування еволюції наукової думки, що є цінним для ефективного функціонування історично провідного сектору економіки країни – сільського господарства.

У становленні й розвитку аграрно-економічної науки і освіти в Україні у першій третині ХХ ст. вагомий внесок належить професору Сергію Феофановичу Веселовському (1880–1944?). Завдяки його наполегливій та плідній праці розширено науково-дослідний процес за напрямками: сільськогосподарське районування, статистика, агрономія, ґрунтознавство, цукровиробництво та ін. Вчений сприяв популяризації найбільш вагомих напрацювань як ініціатор низки галузевих довідкових і біографічних видань, редактор часописів, автор фундаментальних узагальнюючих праць тощо.

Професор С.Ф. Веселовський відігравав видатну державотворчу роль в створенні та розвитку національної системи галузевої освіти, а також сільськогосподарської дослідної справи як галузі знань, так і організації: був заступником голови УЦР (1917–1918), головою предтечі Національної академії аграрних наук України – Сільськогосподарському науковому комітеті України (СГНКУ) (1920–1923), керівником економічної секції (1919–1923) і фундатором та директором Сільськогосподарського синоптично-кон'юнктурного інституту (1920–1923) при ній, ректором Київського політехнічного інституту (КПІ) (1920–1921), завідувачем науково-дослідної кафедри сільськогосподарської економіки НКО УСРР при Київському сільськогосподарському інституті (КСГІ) (1922–1929), деканом агрономічного (1921–1923) та зоотехнічного (1923–1924) факультетів КСГІ і Київського зоотехнічно-ветеринарного інституту (КЗВІ) відповідно.

Діяльність вченого та організатора сільськогосподарської науки і освіти в Україні не продовжувалася через сфабриковані радянськими каральними органами на початку 1930-х років звинувачення у контрреволюційній діяльності за національною культурно-науковою лінією. Реабілітований 17 жовтня 1989 р.

Незважаючи на пріоритетні напрями в науковій роботі професора С.Ф. Веселовського, комплексних та, головне, – контекстових історичних розвідок його творчих здобутків здійснено не було. Дослідження є актуальним, оскільки сприятиме з'ясуванню життєвого і творчого шляху видатного вченого, освітянина і громадського діяча, відображенню та аналізуванню його особистого генеруючого внеску в розвиток сільськогосподарської науки і освіти в Україні у першій третині ХХ ст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до загального напрямку наукових досліджень Інституту історії аграрної науки, освіти та техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН і є складовою наукових тем: «Концептуальні та методологічні основи науково-інформаційного забезпечення інноваційного розвитку аграрної науки в умовах євроінтеграційних процесів»

(номер державної реєстрації 0116U002099), «Методологічні та організаційні засади управління системою інноваційно-інвестиційного розвитку аграрної науки: історико-концептуальний аспект» (номер державної реєстрації 0116U002103).

Мета та задачі дослідження. Мета роботи полягає у проведенні цілісного історико-наукового дослідження та комплексного оцінювання теоретичного і практичного внеску професора С.Ф. Веселовського у становлення та розвиток сільськогосподарської науки і освіти в Україні.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких **задач**:

- проаналізувати стан наукового опрацювання проблеми, рівень його джерельного забезпечення, обґрунтувати методологічні основи дослідження;
- визначити основні чинники становлення С.Ф. Веселовського як особистості, науковця, освітянина та громадського діяча;
- розробити періодизацію формування і розвитку його науково-організаційної та освітньої діяльності;
- встановити значення діяльності професора С.Ф. Веселовського як організатора галузевої науки і освіти в Україні;
- систематизувати його творчу спадщину, визначити пріоритетні здобутки, обґрунтувати їх значення для розвитку аграрно-економічної науки і освіти в Україні;
- охарактеризувати науково-популяризаційну роботу вченого, як редактора та бібліографа, у контексті розвитку сільськогосподарської науки і освіти в Україні;
- з'ясувати значення його громадсько-політичної та державотворчої діяльності.

Об'єкт дослідження – становлення та розвиток вітчизняної сільськогосподарської науки та освіти у першій третині ХХ ст.

Предмет дослідження – науково-організаційна, освітня, громадсько-політична та державотворча діяльність професора С.Ф. Веселовського, його теоретико-методологічні здобутки і практичний внесок у розвиток вітчизняного галузевого дослідництва.

Хронологічні межі дослідження охоплюють першу третину ХХ ст., що позначають період формування наукового світогляду С.Ф. Веселовського, становлення його як відомого вченого, освітянина і організатора вітчизняної галузевої дослідної справи. В окремих випадках, з метою забезпечення цілісності аналізу становлення та розвитку галузевої наукової думки, дотримання логічної послідовності у з'ясуванні особливостей формування інтелектуального простору вченого, дослідження виходило за межі обраного періоду.

Територіальні межі дослідження – визначені регіонами життя та діяльності С.Ф. Веселовського. Біографічні періоди окреслені теренами України першої третини ХХ ст., які в різний час перебували у складі Російської імперії, УНР, Української держави, УСРР та СРСР.

Методи дослідження. Методологічні засади дослідження базуються на загальнонаукових принципах історичної достовірності, об'єктивності, системності, комплексності, науковості, багатофакторності та всебічності. Вони передбачають об'єктивний опис та аналіз подій і явищ на основі науково-критичного опрацювання різноманітних джерел. У дослідженні використано загальнонаукові (аналіз, синтез,

класифікація), міждисциплінарні (структурно-системний), історичні (проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, періодизації, ретроспективний, біографічний) методи. Застосовано бібліографічний, статистичний методи, джерелознавчий та архівознавчий аналіз.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є першим у вітчизняній історіографії науковим дослідженням, в якому всебічно й об'єктивно висвітлено науково-практичні здобутки професора С.Ф. Веселовського для розвитку сільськогосподарської науки і освіти в Україні.

У результаті виконаного дослідження *вперше*:

- на основі критичного аналізу різноманітних джерел запропоновано інтерпретацію складових життєвого і творчого шляху професора С.Ф. Веселовського, встановлено достовірну дату його народження;

- виділено періоди формування та розвитку науково-організаційної, освітньої та громадсько-політичної діяльності вченого, що сприяло послідовному відтворенню його ролі у становленні та піднесенні вітчизняної аграрно-економічної науки;

- встановлено значення періоду формування його наукового світогляду під час навчання в Імператорському Варшавському університеті, Імператорському університеті Святого Володимира та Київському політехнічному інституті імператора Олександра II;

- проаналізовано особистий внесок вченого в розвиток галузевої науки і освіти у межах діяльності Київського політехнічного інституту, Київського сільськогосподарського інституту, Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту та Сільськогосподарського наукового комітету України;

- систематизовано наукові та науково-популярні праці професора С.Ф. Веселовського, а також публікації за його редакцією, й доповнено джерельну базу із залученням до наукового обігу невідомих та маловідомих документів і матеріалів з фондів архівних установ та бібліотек України;

- розкрито роль вченого у державотворчих процесах, зокрема у розробленні земельної реформи в часи Української Центральної Ради (1917–1918);

- охарактеризовано обставини слідства над С.Ф. Веселовським органами НКВС УСРР.

Удосконалено загальні підходи до аналізу та систематизації наукової спадщини вченого, окреслено шляхи її використання на сучасному етапі розвитку аграрної науки і освіти в Україні.

Дістав подальшого розвитку напрям наукової роботи з відтворення діяльності провідних галузевих закладів вищої освіти, науково-дослідних установ і видатних вчених-аграріїв України.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що матеріали дисертації можуть використовуватись при підготовці узагальнюючих праць з історії вітчизняної сільськогосподарської науки і освіти; галузевих закладів вищої освіти та науково-дослідних установ, при систематизації інтелектуальної спадщини вчених-аграріїв. Можливе використання матеріалів дослідження у навчальному процесі при викладанні курсів та спецкурсів з історії науки й техніки,

історії України, історії сільськогосподарської науки, сільськогосподарської економіки та статистики, а також при написанні галузевих підручників, навчальних посібників, довідників, словників, енциклопедій тощо.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним дослідженням. Дисертанткою обґрунтовано мету та задачі, об'єкт і предмет, джерелознавчі та методологічні основи дослідження. Проведено аналіз наукової спадщини професора С.Ф. Веселовського та систематизовано її за основними напрямками; впорядковано матеріали про його життя і діяльність.

Апробація результатів дисертації. Основні результати та висновки дисертаційної роботи висвітлено на: міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів і молодих учених «Екологізація сталого розвитку агросфери і ноосферна перспектива інформаційного суспільства» (Харків, 3–5 жовтня 2007 р.), конференції молодих учених та спеціалістів «Історія освіти, науки і техніки в Україні» (Київ, 29 січня 2008 р.), V конференції молодих учених та спеціалістів «Історія освіти, науки і техніки в Україні» (Київ, 28 травня 2009 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Національна сільськогосподарська бібліографія як складова програми інформатизації аграрної галузі України» (Київ, 29 жовтня 2009 р.), Всеукраїнській науковій конференції «Історія повсякденності: теорія та практика» (м. Переяслав-Хмельницький, 5–6 жовтня 2012 р.), XII Міжнародній науковій конференції молодих учених та спеціалістів «Історія освіти, науки і техніки в Україні» (Київ, 19 травня 2017 р.), XIII Всеукраїнській конференції молодих учених та спеціалістів «Історія освіти, науки і техніки в Україні» (Київ, 18 травня 2018 р.), XIV Всеукраїнській конференції молодих вчених та спеціалістів «Історія освіти, науки і техніки в Україні» (Київ, 17 травня 2019 р.).

Публікації. За основними результатами дисертаційного дослідження опубліковано 16 наукових праць: 8 статей, з яких 7 – у наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному науковому виданні; 8 публікацій у збірниках матеріалів наукових конференцій та семінарів.

Структура та обсяг дисертації підпорядковані меті та дослідницьким задачам, зорієнтовані на цілісне, взаємопов'язане висвітлення проблем, сукупність яких узгоджується з предметом дослідження. Дисертація складається зі вступу, аналізу історіографії проблеми, характеристики джерельної бази та методологічних основ дослідження, викладення результатів власних досліджень, висновків, списку використаних джерел, що містить 312 найменувань, 8 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 216 сторінок, обсяг основного тексту викладено на 158 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, зв'язок з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження, його хронологічні й територіальні межі; наведено відомості про особистий внесок здобувача, апробацію результатів дисертації та публікації.

У розділі 1 «**Історіографія проблеми, джерельна база та методологія дослідження**» здійснено історіографічний аналіз наукових праць за темою

дисертаційної роботи, охарактеризовано її джерельну базу та обґрунтовано методологію наукового пошуку.

У підрозділі 1.1. «Сучасний стан наукового опрацювання проблеми» висвітлено результати аналізу наукових праць за темою дослідження, яку в хронологічній послідовності сформовано за трьома періодами: дореволюційним, радянським та сучасним. Окрім того, залучені праці дослідників історії розділено на три групи за предметно-тематичним принципом: про науково-організаційну та освітню роботу, громадсько-політичну і державотворчу діяльність професора С.Ф. Веселовського та біографічні.

Перший історіографічний період включає інформацію у газеті «Рада» про громадсько-політичну діяльність студента С. Веселовського, його участь в українському національному русі упродовж 1909 р.¹. Повідомлення про нього, як члена Агрономічного гуртка, Гуртка натуралістів, одного з лідерів Української «Громади», наведено у науковому виданні Київського політехнічного інституту Імператора Олександра II². З 1917 р. згадка про С.Ф. Веселовського зустрічається в періодичних виданнях у контексті відображення його громадсько-політичної та державотворчої діяльності в добу УЦР як активного діяча УСДРП і Малої Ради³.

В історичних публікаціях радянського періоду розширено відомості про С.Ф. Веселовського, як державного і громадсько-політичного діяча у контексті суспільно-політичних подій української революції та діяльності політичних партій у добу УЦР⁴. Наведено інформацію про його науково-організаційну та освітню діяльність у КПІ та КСГГ⁵, КВЗІ⁶, СГНКУ⁷. Висвітлено повідомлення про наукову спадщину вченого⁸. Після його чергового арешту 1932 р. будь-яке згадування про С.Ф. Веселовського, крім того, що він «ворог народу», заборонялося. Радянською історіографією ім'я професора С.Ф. Веселовського замовчувалося та кваліфікувалося як «контрреволюційний діяч», що унеможливлювало не тільки

¹ М. Г. В стані переможців. *Рада*. 1909. 19 февр. С. 1.

² Агрономический кружок при Киевском политехническом институте. Киев, 1913. 63 с.

³ Заубен В. Українська республіка. *Боротьба*. 1917. 30 лист. – 13 груд. С. 1–3; Вирва І. Наша справа. *Робітничка газета*. 1917. 27 травн. С. 1; Мала Рада. Засідання 25 квітня. *Відродження*. 1918. 28 квітня. С. 2; Центральна Рада. Справа ратифікації миру в Центральній Раді. Засідання Малої Ради 14 березня. *Народна Воля*. 1918. С. 3–4; Шемет В. Українська Центральна Рада. *Нова Рада*. 1917. 7 мая. С.1.

⁴ Винниченко В. Відродження нації. Київ; Відень: [З друк. Христофа Райсера Синів у Відні], 1920. Ч. 1. 348 с.; Винниченко В. Відродження нації: (історія укр. революції [марець 1917 р. – груд. 1919 р.]). Київ; Відень: [З друк. Христофа Райсера Синів у Відні], 1920. Ч. 2. 328 с.; Винниченко В. Відродження нації: (історія укр. революції [марець 1917 р. – груд. 1919 р.]). Київ; Відень: [З друк. Христофа Райсера Синів у Відні], 1920. Ч. 3. 535 с.; Дорошенко В. РУП і УСДРП. *Календар Вперед*. Львів, 1920. С. 225–236; Христюк П. О. Замітки і матеріали до історії української революції. 1917–1920 рр. Відень, 1921. Т. 1. 154 с.

⁵ Київський політехнічний і Київський сільськогосподарський інституту. XXV років. 1898–1923: ювіл. зб. Київ: Держ. трест «Київдрук», 1924. 279 с.; Наукові установи та організації УСРР : довідник. Держ. планова комісія УСРР, Бюро для вивчення продукційних сил. Харків, 1930. 112 с.

⁶ Список дисциплін та викладавців в Київському ветеринарно-зоотехнічному інституті. *Записки КВЗІ*. 1924. Т. 1. С. 176–177.

⁷ Терниченко А., Яната О. Офіційні повідомлення. *Вістник сільськогосподарської науки*. 1924. Т. 3. Вип. 10–12. С. 66.

⁸ Матеріали сільськогосподарської бібліографії України. 1925 рік. УСРР, Сільськогосподарський Науковий Комітет України, Загальна секція; упоряд. К. Дубняк. Харків, 1927. Т. 1. Вип. 1. 227 с.

об'єктивний аналіз його науково-організаційної та освітньої діяльності, а й взагалі не створювало ніяких перспектив щодо дослідження біографії вченого.

Отже, історичні праці радянської доби сконцентровані на ідеологічно не сприйнятій громадсько-політичній та державотворчій діяльності вченого. Його науково-організаційну й освітню роботу наведено в контексті відображення діяльності закладів вищої освіти та науково-дослідних установ за окремими напрямками його творчих пошуків, що функціонували на українських землях.

У 1976 р. в «Енциклопедії українознавства» як доробок української діаспори розміщено інформацію про професора С.Ф. Веселовського начебто як першого голову Сільськогосподарського наукового комітету України⁹.

Окрему групу праць формують публікації, що належать до сучасного періоду, який розпочався у 1991 р. Це переважно публікації про С.Ф. Веселовського, як видатного державного, громадсько-політичного діяча й активного учасника Української революції 1917–1921 рр., УЦР, УСДРП¹⁰. Невеликі за обсягом біографічні відомості про вченого розміщені в енциклопедичних виданнях¹¹. Окремі аспекти науково-організаційної та освітньої роботи вченого відображено в історичних оглядах про діяльність КПІ¹².

Значну інформативність для розкриття теми становлять публікації В.А. Вергунова, який у контексті розвитку сільськогосподарської дослідної справи наводить інформацію про професора С.Ф. Веселовського як керівника Сільськогосподарського синоптично-кон'юнктурного інституту при СГНКУ та керманіча комітету¹³. Різні площини роботи вченого у СГНКУ для розвитку галузевої науки висвітлено у монографіях С.Д. Коваленко та Г.М. Красницької, а

⁹ Сільськогосподарський Науковий Комітет України. Енциклопедія українознавства. Словникова частина. Наук. т-во ім. Т. Г. Шевченка; голов. ред. В. Кубійович. Париж; Нью-Йорк: Молоде життя. 1976. Т. 8. С. 2837.

¹⁰ Висоцький О. Ю. Українські національні партії початку ХХ століття соціалістичний сегмент (УСДРП та УПСР у компаративістському вивченні): монографія. Дніпропетровськ: ДДФЕІ, 2001. 160 с.; Гай-Нижник П. П. Податкова політика Центральної Ради, урядів УНР, Української Держави, УСРР (1917–1930 рр.). Київ: Цифра-друк, 2006. 303 с.; Рубльов О. С., Реєнт О. П. Українські визвольні змагання 1917–1921 рр. Ін-т історії України НАН України; заг. ред. В. А. Смолія. Київ: ВД «Альтернативи», 1999. 320 с.; Солдатенко В. Ф. Україна в революційну добу: іст. есе-хроніки. У 4-х т. Харків, 2008. Т. 1: Рік 1917. 560 с.

¹¹ Веселовський Сергій Феофанович. *Енциклопедія українознавства*. Перевидання в Україні. Київ: Глобус, 1993. Т. 1. Гол. ред. В. Кубійович. С. 235; Веселовський Сергій Феофанович. *Енциклопедія історії України*. Ред. група О. І. Ганжа, В. В. Клименко, О. В. Клименко. Київ: Наук. думка, 2002. Кн. 3: Ваврисевич – Вячеслав. С. 56; Верстюк В. Ф. Веселовський Сергій Феофанович. *Енциклопедія сучасної України*: у 30 т. Ред. кол. І. М. Дзюба [та ін.]; НАН України, НТШ, Координац. бюро енцикл. сучасної України НАН України. Київ, 2004. Т. 4: В – Вог. С. 309.

¹² Константинов В. О. Ректори КПІ. Київ: Генеза, 1998. 101 с.; КПІ. Перше століття: історичний огляд. / авт.-упоряд. В. І. Лиховодов [та ін.]. Київ: Такі справи, 2007. 384 с.; Літопис вищих навчальних закладів. Випускники КПІ. Ред. кол.: В. В. Болгов, Л. О. Гріффен, М. З. Згуровський. Київ: Укр. вид. консорціум, 2007. 240 с.; Янковий В. В. Київська політехніка: Витоки. Історичні дослідження. Київ: ТОВ «ВД «ЕКМО», 2010. 152 с.

¹³ Вергунов В. А. Сільськогосподарський синоптично-кон'юнктурний інститут у становленні та розвитку аграрно-економічної науки в Україні. *Економіка АПК*. 2016. №10. С. 5–16; Вергунов В. А. Історія сільськогосподарської дослідної справи в Україні. У 3 ч. / НААН, ННСГБ, Ін-т аграр. науки, освіти та техніки. Київ: Аграр. наука, 2018. Ч. 1: Творці та розбудовники (біографічні нариси). 604 с.; Вергунов В. А. Історія сільськогосподарської дослідної справи в Україні. У 3 ч. / НААН, ННСГБ. Київ: Аграр. наука, 2018. Ч. 2: Науково-організаційні засади функціонування сільськогосподарської дослідної справи на теренах України (друга половина ХІХ – початок ХХІ ст.). 620 с.; Вергунов В. А. Сільськогосподарський вчений (науковий) комітет України (1918–1927): передумови появи, діяльність, здобутки: (до 100-річчя Нац. акад. аграр. наук України) / НААН, ННСГБ. Вінниця: ФОП Корзун Д. Ю., 2018. 76 с.

також Н.Б. Щербетюк¹⁴. Про діяльність С.Ф. Веселовського як члена Агрономічного гуртка при сільськогосподарському відділенні КПП Імператора Олександра II; керівника СГНКУ; декана зоотехнічного факультету КВЗІ; завідувача кафедри сільськогосподарської економіки агрономічного факультету КСПІ; співредактора офіційного друкованого органу СГНКУ «Вісник сільськогосподарської науки»; члена редакційно-видавничої комісії «Записки Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту» наведено відомості у монографії А.С. Білоцерківської¹⁵.

Таким чином, на основі аналізу та узагальнення історіографії проблеми дослідження з'ясовано, що життєвий шлях, громадсько-політична та державотворча діяльність С.Ф. Веселовського досить широко висвітлені у літературі. Водночас у більшості публікацій констатує або взагалі фрагментно відображено лише окремі аспекти його роботи, як вченого та організатора сільськогосподарської науки і освіти в Україні. Не повною мірою охарактеризовано значення його творчих напрацювань для розвитку вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи. Це засвідчує актуальність виконання комплексного науково-історичного дослідження щодо висвітлення внеску вченого у становлення та розвиток сільськогосподарської науки і освіти в Україні.

У підрозділі 1.2. «Джерельна база» проаналізовано джерела, які відрізняються за походженням, видами, формою, ознаками та змістом. Це передусім архівні матеріали; опубліковані документи органів державної влади, офіційних установ, наукових і громадських організацій; опубліковані наукові та науково-популярні праці С.Ф. Веселовського; наукова література; спогади про вченого; засоби масової інформації (газети, журнали).

Основу джерельної бази дослідження становили матеріали фондів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Державного архіву м. Києва, Державного архіву Київської області, Державного архіву Харківської області, Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського НАН України. Загалом опрацьовано 28 справ 17 описів 12 фондів 6 архівних установ України. До наукового обігу впроваджено 44 раніше не відомих архівних документи, а також низку маловідомих матеріалів періодичних видань. Виявлений масив архівних документів забезпечив усебічне дослідження науково-організаційної та освітньої діяльності професора С.Ф. Веселовського, уточнення деяких тверджень, засвідчення повноти та достовірності інформації.

У Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України у Ф. 27 «Народний комісаріат земельних справ УСРР» знайдено особову справу С.Ф. Веселовського, документи якої безпосередньо надають відомості про його науково-організаційну та освітню діяльність. Опрацьовано інформацію Ф. 1230

¹⁴ Коваленко С. Д., Красніцька Г. М. Історія Ботанічної секції Сільськогосподарського наукового комітету України (1918–1927) / НААН, ДНСГБ; наук. ред. В. А. Вергунов. Київ, 2010. 169 с.; Щербетюк Н. Б. Організація сільськогосподарської дослідної справи в УСРР в умовах соціально-економічних трансформацій кінця 20-х – початку 30-х рр. ХХ ст. / НААН, ДНСГБ. Київ: ФОП Корзун Д. Ю., 2015. 80 с.

¹⁵ Білоцерківська А. С. Сільське господарство України першої чверті ХХ століття та його науково-освітнє забезпечення в контексті діяльності професора А. Г. Терниченка / НААН, ДНСГБ; за наук. ред. В. А. Вергунова. Київ, 2010. 179 с.

«Сільськогосподарський науковий комітет НКЗС УСРР» про постанови і протоколи Президії СГНКУ, доповідні записки про стан робіт його секцій та науково-дослідних установ; Ф. 166 «Народний комісаріат освіти УСРР» про навчальні плани роботи факультетів; матеріали з організації галузевої науково-дослідної роботи та діяльності навчально-дослідних господарств; плани роботи, програми, звіти про науково-дослідну роботу кафедр КСГІ. У Центральному державному архіві громадських об'єднань України матеріали про С.Ф. Веселовського зберігаються у Ф. 263 «Особи, репресовані органами ДПУ-НКВС-КДБ у 1920–1950-ті роки по м. Києву та Київській області». Зокрема, «Звинувачення Веселовського Сергія Феофановича» та «Зізнання гр. Веселовського С.Ф. від 9 лютого 1930 р.» у рукописному вигляді.

Документи Державного архіву м. Києва сприяли розкриттю інформації щодо діяльності С.Ф. Веселовського в Київському політехнічному інституті. Зокрема, з Ф. 18 «Київський політехнічний інститут» використано матеріали про роки його навчання на сільськогосподарському відділенні; Ф. Р-308 «Київський політехнічний інститут 1919–1930 гг.» – науково-організаційну роботу на посаді ректора КПІ та діяльність агрономічного факультету КСГІ; Ф. 1361 «Київський ветеринарний інститут» – зоотехнічного факультету КВЗІ. У фонді особового походження Державного архіву Київської області Ф. Р-4383 «Особовий фонд Веселовського С.Ф. (професора, члена Української Центральної Ради від УСДРП)» проаналізовано матеріали, в яких надано відомості про вченого як члена УСДРП, президії Малої Ради та Всеукраїнського національного конгресу. У Державному архіві Харківської області використано документи Ф. Р-6452 «Кримінальні справи репресованих громадян м. Харків та Харківської області», де знайдено кримінальну справу С.Ф. Веселовського, документи якої пов'язані з діяльністю Спілки визволення України (СВУ) та Українського національного Центру (УНЦ).

Вагоме місце у джерельній базі належить науковим та науково-популярним працям професора С.Ф. Веселовського, що налічують 39 найменувань, які систематизовано нами на основі контент-аналізу за предметно-тематичним принципом (рис. 1); науковим публікаціям за його редакцією у кількості 15 видань.

Важливим джерелом наукового дослідження стали галузеві періодичні видання – журнали і газети: «Агроном», «Вістник сільськогосподарської науки», «Рада», «Радянський селянин», «Рілля», «Селянин», «Український агроном», «Хозяйство» та ін. Вони забезпечили відтворення цілісної картини науково-освітньої діяльності та здобутків ученого, його світогляду.

Таким чином, наявна широка джерельна база, що зберігається в державних архівах, а також опубліковані наукові та науково-популярні праці професора С.Ф. Веселовського сприяли розкриттю теми дисертаційного дослідження з достатньою повнотою та вичерпністю.

У підрозділі 1.3. «*Методологічні основи дослідження*» обґрунтовано методологічне підґрунтя наукового пошуку, вибір принципів для вирішення задач дослідження. На їх основі систематизовано джерельну базу, наведено матеріал щодо відображення науково-організаційної та освітньої діяльності вченого у послідовній і логічно завершеній формі.

Рис. 1. Систематизація наукових та науково-популярних праць професора С.Ф. Веселовського за 1913–1926 рр. на основі контент-аналізу

Дисертаційне дослідження базується на використанні принципів історизму, об'єктивності та наступності, що забезпечили точність виконання поставлених дослідницьких задач. Застосовували спеціальні історичні методи: предметно-хронологічний, порівняльно-історичний, ретроспективний, періодизації, персоніфікації. При їх використанні залучали загальнонаукові методи: логічний, аналітично-синтетичний, класифікації. Для формування цілісного авторського бачення предмета дослідження застосовували системний підхід. Для пошуку і систематизації первинної інформації використовували міждисциплінарні методи – статистичний, контент-аналіз, а також джерелознавчий, архівознавчий і бібліографічний аналіз. Спрямованість теми, мети та задач дисертації зумовили орієнтацію на системне поєднання спеціальних історичних, загальнонаукових і міждисциплінарних методів дослідження.

Отже, застосування зазначених принципів і методів сприяло визначенню напряму дисертаційного пошуку, комплексному розгляду цілісної картини галузевої науково-організаційної та освітньої діяльності професора С.Ф. Веселовського, визначенню його внеску у становлення та розвиток сільськогосподарської науки і освіти в Україні.

У розділі 2 **«Чинники формування наукового світогляду С.Ф. Веселовського»** на основі здійсненого аналізу його життєвого шляху відображено формування наукових принципів вченого як особистості в контексті становлення і розвитку вітчизняної сільськогосподарської науки.

У підрозділі 2.1. «*Вітчизняна сільськогосподарська наука останньої чверті XIX – першої третини XX ст.*» висвітлено історичні особливості становлення та розвитку вітчизняної галузевої науки для потреб сільського господарства.

Аналіз джерел свідчить, що в останній чверті XIX – першій третині XX ст. за державної регулятивної політики стрімко поширювалось галузеве дослідництво, яке забезпечувало розвиток сільського господарства на науковій основі та за результатами власної діяльності підвищувало його рівень. Зазначеному процесу, насамперед, сприяла селянська реформа 1861 р., яка зумовила зростання товарності сільського господарства та концентрацію його спеціалізації відповідно до ґрунтово-кліматичних умов країни. Крім того, численні посухи, що призводили до неврожаю сільськогосподарських культур, забезпечили зростання приватної ініціативи прогресивних представників аристократії, великих землевласників та інтелігенції займатись експериментаторством.

Серед вітчизняних вчених-аграріїв та практиків, які сприяли становленню та розвитку аграрно-економічної науки на українських землях, нами відзначено вченого-економіста, теоретика і практика реформування у другій половині XIX ст., дієвого реформатора економічної політики, міністра фінансів і голови Комітету Міністрів Російської імперії академіка М.Х. Бунге; фундатора суспільної агрономії, вченого-аграрія, економіста та організатора галузевого науково-освітнього процесу професора В.Г. Бажаєва; вченого-аграрія, педагога, засновника контрольної-насіневої справи професора П.Р. Сльозкіна; вченого-агронома і економіста, професора О.Ф. Фортунатова; організатора економіко-географічної науки і цукрово-бурякової кооперації академіка АН УРСР К.Г. Воблого; вченого-економіста, організатора сільськогосподарської науки і освіти, громадсько-політичного та державотворчого діяча професора С.Ф. Веселовського та інших.

Встановлено, що значна увага приділялась розвитку сільськогосподарської дослідної справи. Зокрема, у 1842–1843 рр. член Імператорського Вільного економічного товариства В.Я. Швиттау організував на науковій основі тимчасові дослідні вирощування сільськогосподарських культур. У 1881 р. професор агрономії Імператорського Харківського університету А.Є. Зайкевич створив мережу дослідних полів у приватних маєтках Південно-Західної частини Російської імперії з метою відпрацювання елементів агротехніки вирощування цукрових буряків. У 1884 р. засновано першу постійно діючу казенну дослідну установу – Полтавське дослідне поле, де вперше з опрацюванням програми і методики систематизовано дослідження агротехнічних заходів польовим методом. У 1901 р. С.Л. Франкфурт створив мережу дослідних полів Всеросійського товариства цукрозаводчиків у Південно-Західній частині Російської імперії з культури вирощування зернових та цукрових буряків у сівозмінах. У 1908 р. розпочато дослідні з кукурудзою у Катеринославській губернії під керівництвом В.В. Таланова. У 1910 р. Київським губернським земством організовано випробування дії мінеральних добрив на урожай озимої пшениці на чолі з О.М. Засухінім.

Вагоме значення приділяли практичному впровадженню сільськогосподарських знань. Наприклад, у 1872 р. П.А. Кочубеєм організовано приватну сільськогосподарську дослідно-навчальну ферму з дослідним полем,

селекційною станцією і трьома лісовими розсадниками у Згурівському маєтку Прилуцького повіту Полтавської губернії. У 1878 р. князем В.О. Кудашевим на створеному за власні кошти Кир'яківському дослідному полі Кременчуцького повіту Полтавської губернії вперше у світі доведено переваги раннього пару для зберігання вологи у ґрунті та економічні обрахунки агротехніки вирощування озимини при безвідвальній оранці.

Можна зробити висновок, що в останній чверті ХІХ – першій третині ХХ ст. відбувалося стрімке поширення галузевого дослідництва, яке забезпечувало розвиток сільського господарства на науковій основі. З'явилися імена талановитих вітчизняних вчених-аграріїв та практиків, які сприяли розвитку аграрно-економічної науки на українських землях.

У підрозділі 2.2. *«Формування наукового світогляду вченого»* розкрито передумови становлення його творчих пошуків.

Ґрунтуючись на архівних матеріалах, з'ясовано, що С.Ф. Веселовський народився 17 січня 1880 р. у сім'ї священника в с. Кузьмин Старокостянтинівського (Проскурівського) повіту Волинської (Подільської) губернії, нині – Краси́лівський район Хмельницької області.

Встановлено, що на формування його життєвих позицій і пріоритетних наукових напрямів С.Ф.Веселовського суттєво вплинуло навчання на математичному відділенні фізико-математичного факультету Імператорського Варшавського університету (1900–1905), математичному відділенні фізико-математичного факультету Імператорського університету Святого Володимира (1906–1907), сільськогосподарському відділенні Київського політехнічного інституту Імператора Олександра ІІ (1906–1914). Науковий світогляд формувався під впливом відомих вчених, його вчителів і наставників, насамперед, професорів О.Ф. Фортунатова та В.Г. Бажаєва. З'ясовано, що значну роль у формуванні кола наукових інтересів С.Ф.Веселовського відіграли праці В.Г. Бажаєва *«Курс сільськогосподарської економіки»* (1904) та *«Курс сільськогосподарської статистики»* (1912).

Визначено, що вагомим поштовхом у формуванні дослідницьких зацікавлень С.Ф. Веселовського упродовж 1900–1914 рр. стала його активна участь у студентській Українській громаді, у роботі Гуртка натуралістів у період навчання в Київському політехнічному інституті Імператора Олександра ІІ. У цих гуртках була сконсолідована ініціативна та творча молодь під керівництвом видатних вчених-аграріїв.

У третьому розділі **«Галузева науково-організаційна та освітня діяльність професора С.Ф. Веселовського в Україні»** на основі архівних документів здійснено аналіз основних напрямів його діяльності, як вченого та організатора сільськогосподарської науки і освіти в Україні.

У підрозділі 3.1. *«Внесок в організацію навчального процесу Київського політехнічного інституту Імператора Олександра ІІ»* проаналізовано науково-освітню роботу професора С.Ф. Веселовського та його зусилля щодо реорганізації зазначеного закладу вищої освіти.

Встановлено, що С.Ф. Веселовський після офіційного завершення навчання у КПІ був залишений як професорський стипендіат з утриманням на кафедрі сільськогосподарської статистики, економії і організації сільського господарства. З 1915 р. він викладав курс «Сільськогосподарське рахівництво (сільськогосподарська статистика)». Брав активну участь у діяльності Агрономічного гуртка при КПІ та згодом очолив його. Після лютневої революції 1917 р. в Росії активно долучився до державотворчих процесів в Україні. Встановлено, що реорганізація КПІ здійснювалася на чолі з Організаційною Радою (ОР). На одному з її перших засідань С.Ф. Веселовський був затверджений на посаді ректора КПІ. Посади ректора і відповідно голови ОР КПІ професор С.Ф. Веселовський займав до березня 1921 р. З 1922 р. вчений працював на науково-дослідній кафедрі сільськогосподарської економії НКО УСРР при Київському сільськогосподарському інституті. Згодом її реорганізували в учбову кафедру сільськогосподарської економії та статистики, яку він очолював до 1929 р. Водночас він працював професором по курсу «Економіка сільського господарства» у Київському ветеринарно-зоотехнічному інституті, а упродовж 1923–1924 рр. обирався деканом його зоотехнічного факультету.

Підрозділ 3.2. *«Науково-освітня діяльність на кафедрі сільськогосподарської економії та статистики Київського сільськогосподарського інституту»* присвячений аналізу наукової роботи професора С.Ф. Веселовського у напрямі розвитку економічної та статистичної науки для потреб сільського господарства УСРР. Визначено, що під керівництвом вченого на кафедрі сільськогосподарської економії та статистики КСПІ навчально-методичну роботу поєднували з науковими дослідженнями. Особливої уваги надавали науковій організації праці в селянському господарстві та підвищенню його прибутковості, вирішували проблеми розвитку цукрової і тютюнової промисловості та їх державного регулювання, сільськогосподарського районування УСРР. Досліджували тогочасне сільське господарство у країні та шляхи його відродження, зміни у світовому сільському господарстві, нові проблеми в ґрунтознавстві, вплив війни і посухи на сільське господарство, основи раціонального вивезення збіжжя, наукову організацію праці в сільському господарстві УСРР. Професор С.Ф. Веселовський був першим деканом агрономічного факультету КСПІ. Під його керівництвом було проведено Вищий семінар з економіки сільського господарства і сільськогосподарської промисловості.

Таким чином, вчений діяв з метою підвищення рівня сільськогосподарської науки і освіти та брав активну участь у навчанні молодих спеціалістів за різними сільськогосподарськими напрямками, що доводить його внесок, як вченого та організатора галузевого науково-освітнього процесу в Україні.

У підрозділі 3.3. *«Роль у науково-освітньому процесі Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту»* проаналізовано наукову та освітню діяльність вченого на посаді декана зоотехнічного факультету КВЗІ.

Встановлено, що професор С.Ф. Веселовський був членом предметних комісій, професорських рад та правління КВЗІ. За час перебування на посаді декана зоотехнічного факультету ним було вирішено низку важливих науково-організаційних завдань: відкриття зоотехнічної бази на Куренівці; закупівлі худоби; організації зоотехнічної роботи студентів і безпосередньо інституту в господарстві

«Кошляки»; розроблення навчальних планів за його особистого сприяння. Професор С.Ф. Веселовський одним з перших перейшов на семінарську методику викладання навчальних дисциплін. Як професор з економіки сільського господарства, викладав для студентів курси лекцій «Сільськогосподарська економія», «Рахівництво сільськогосподарське» («Статистика сільськогосподарська»), а також дисципліну «Економіка і організація скотарства», яка була єдиною в СРСР. Ці дисципліни вчений читав до осіннього триместра 1929 р. З'ясовано, що з 1923 р. взірцем КВЗІ був його власний друкований орган – «Записки Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту», який активно видавався у 1920-х роках.

Отже, важлива роль у розвитку Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту, зміцненні його авторитету на початковому етапі діяльності належить декану зоотехнічного факультету та завідувачу кафедри економіки і організації сільського господарства С.Ф. Веселовському. У непрості часи становлення зазначеного закладу вищої освіти він поряд з іншими професорами, а саме В.К. Ліндеманом, А.П. Любченком, Ф.З. Омельченком, А.К. Скороходьком та іншими виконував важливу роботу з організації навчального і наукового процесу та редакційно-видавничої справи для репрезентації кращих здобутків на ниві галузевої науки.

Таким чином, науково-освітня діяльність вченого у КПІ, КСГІ та КВЗІ була різноплановою. У зазначених закладах вищої освіти він здійснював важливу роботу з організації навчального і наукового процесу, а також редакційно-видавничої справи, що підвищувало рівень сільськогосподарської науки і освіти у країні.

У підрозділі 3.4. «Участь в роботі Сільськогосподарського наукового комітету України» проаналізовано напрями науково-організаційної діяльності професора С.Ф. Веселовського на посадах члена Президії і заступника голови СГНКУ, згодом – голови, а також керівника Економічної секції СГНКУ. При СГНКУ він очолював Комітет районізації України, Комісію сільськогосподарської дослідної справи, Сільськогосподарський синоптично-кон'юнктурний інститут. З'ясовано, що саме Економічна секція СГНКУ під його керівництвом забезпечила розширення наукової діяльності для підвищення ефективності сільського господарства країни. Зокрема, навесні 1920 р. він здійснив обстеження сіл на околицях м. Києва для організації випробувальних бюджетно-рахівничих (статистичних) економічних дослідів; упродовж 1919–1923 рр. виступив генеруючим теоретиком, методологом і провідником планового будівництва сільського господарства УСРР на принципах розроблених під його керівництвом науково обґрунтованих підходів сільськогосподарського районування.

Можна зробити висновок про вагому науково-організаційну діяльність професора С.Ф. Веселовського у СГНКУ, де ним розширено дослідження з сільськогосподарського районування і застосування економіко-статистичних методів у сільському господарстві країни.

У четвертому розділі **«Значення науково-популяризаційної роботи С.Ф. Веселовського для розвитку сільськогосподарської науки та освіти в Україні»**, на основі виконаних досліджень наукової спадщини вченого, його редакційної та бібліографічної роботи, участі у з'їздах і конференціях, громадсько-

політичної та державницької діяльності, висвітлено основні наукові здобутки вченого.

У підрозділі 4.1. *«Наукова спадщина вченого»* проведено аналіз творчого доробку професора С.Ф. Веселовського, розкрито його значення для розвитку сільськогосподарської науки та освіти в Україні. За результатами дослідження наукової спадщини вченого проаналізовано 39 доступних його наукових та науково-популярних праць, опублікованих упродовж 1913–1926 рр., які на основі контент-аналізу систематизовано за десятьма предметно-тематичними рубриками. Встановлено, що дослідженню сільськогосподарської економіки та статистики він присвятив 12 праць; організації сільського господарства – 11; землеробству та бібліографічним виданням – по 3; цукровиробництву, сільськогосподарському районуванню, сільськогосподарській механізації та пасічництву – по 2; ґрунтознавству і землевпорядкуванню – по 1 (див. рис. 1). Таким чином, професор С.Ф. Веселовський значну частину своїх публікацій присвятив, насамперед, дослідженню сільськогосподарської економіки та статистики, а також ефективній організації сільського господарства в Україні, які становлять відповідно 31% і 28% від загальної кількості його наукової спадщини.

На основі систематизації наукових та науково-популярних праць вченого за видами встановлено, що 77% його публікацій становлять статті, надруковані у вагомих у той час галузевих збірниках та журналах: «Бюлетень агрономічного гуртка», «Вістник сільськогосподарської науки», «Земельник», «Пасічник», «Полтавський селянин», «Селянин», «Український агроном», «Хозьйство» та ін. Про найактивніший період наукової діяльності упродовж 1919–1925 рр. свідчить здійснений аналіз кількості його наукових та науково-популярних праць за роками. Серед публікацій С.Ф. Веселовського варто виділити найважливіші, зокрема, дві частини статті за 1915 р. під назвою «Рахівництво для мілких (селянських) господарств» як аналіз брошури М.О. Обер-Таллера; серію підручників та довідників за 1919 р.: «Економічна географія», «Статистика», «Сільськогосподарська економія», «Короткий довідник із сільського господарства України», «Метаморфоз сільського господарства на Україні: бібліографічний довідник» та ін.

Підрозділ 4.2. *«Редакційна та бібліографічна робота»* присвячений аналізу діяльності професора С.Ф. Веселовського як редактора п'ятнадцяти наукових видань, а також бібліографа, що простежується під час найактивнішої науково-освітньої діяльності вченого. З метою популяризації результатів діяльності СГНКУ під його редакцією з 1919 р. видавалося «Коротке справоздання», з 1921 р. – «Бюлетень СГНКУ». З 1922 р. започатковано систематичне щомісячне видання офіційного друкованого органу СГНКУ – «Вістник сільськогосподарської науки» (нині – «Вісник аграрної науки»). Упродовж 1922–1923 рр. під редакцією професора С.Ф. Веселовського вийшло шість його випусків. У «Вістнику сільськогосподарської науки» існувала рубрика «Бібліографія», в якій розміщували бібліографічний матеріал, до підготовки якого він був також причетний. У 1920-х роках на кафедрі сільськогосподарської економії та статистики КСПІ на чолі з професором С.Ф. Веселовським самостійно видавали щоквартальний науковий

журнал з економіки та сільського господарства «Сільське господарство на Україні» обсягом 20 аркушів. Упродовж 1922–1923 рр. під його науковою редакцією було надруковано низку фундаментальних наукових публікацій: «Матеріали до районізації України», «Атлас малюнків з анатомії та біології цукрового буряка», «Наукові записки Київських науково-дослідних кафедр» та ін.

У підрозділі 4.3. «Участь у з'їздах і конференціях» проаналізовано напрями роботи вченого та з'ясовано його участь у наукових форумах, зокрема нарадах, з'їздах, конференціях, виставках тощо. Він брав активну участь у проведенні 22–26 жовтня 1917 р. у м. Києві Першого Всеукраїнського агрономічно-економічного з'їзду, який мав подвійну мету: вирішити основні завдання, спричинені хвилею революції, а також об'єднати агрономічні сили у зв'язку з новими умовами політичного і національного життя у країні. Проаналізувавши постанови з'їзду, а також ознайомившись з тезами доповідей провідних діячів у галузі сільського господарства, можна зробити висновок, що основною метою Першого Всеукраїнського агрономічно-економічного з'їзду було об'єднання зусиль громадської агрономії у всіх її проявах з тими змінами в сільському господарстві, що відбулися у державній політиці. Ведення агрономічної роботи було зумовлено трьома основними тенденціями на той час в Україні: поширення значення громадських заходів господарювання; підвищення попиту на сільськогосподарські знання і місцевий науковий досвід; актуальність завдання охорони національних цінностей приватного господарства для організації його на нових засадах.

Як голова СГНКУ, С.Ф.Веселовський виконував значну науково-організаційну роботу з підготовки Першої Всесоюзної сільськогосподарської і кустарно-промислової виставки, що пройшла в Москві у серпні-вересні 1923 р. Вона стала одним з перших загальнодержавних масових заходів щодо популяризації успіхів українського сільського господарства. Він був головою Президії Виставкового комітету (Виставкому) від СГНКУ з проведення цього заходу. Таким чином, вчений здійснив вагомий внесок щодо організації та проведення галузевих наукових форумів – нарад, з'їздів, конференцій, виставок, з метою розширення популяризації досягнень у різних галузях сільського господарства: ґрунтознавстві, рільництві, лісівництві, агрохімії, садівництві, виноградарстві, городництві, тваринництві тощо.

У підрозділі 4.4. «Громадсько-політична та державотворча діяльність» розкрито значення громадсько-політичної та державницької діяльності С.Ф.Веселовського, що була спрямована на розвиток соціальних, політичних, економічних та інших змін для покращання життя українського суспільства. За ініціативою Київських українських студентських громад у березні 1908 р. у м. Києві відбулася Перша конференція, присвячена активній боротьбі київського студентства за українські кафедри. Конференція була організована за активної участі київських студентів С.Веселовського та А.Лещенка. До здобуття державою омріяної незалежності він доклав вагомий внесок. Його участь в Українській громаді при КПІ, як національно-культурному осередку української інтелігенції, відіграла одну з вирішальних ролей у цьому процесі.

З метою покращання суспільного життя в Україні С.Ф. Веселовський брав участь і організував різнопланові осередки. Зокрема, долучився до діяльності заснованого 7 березня 1917 р. у м. Києві Українського технічно-агрономічного товариства «Праця». На початку ХХ ст. вчений відіграв важливу роль у державотворчих процесах України. Він був самовідданим членом Української соціал-демократичної робітничої партії (УСДРП). Як член Всеукраїнського національного конгресу, доклав зусиль до перетворення УЦР на керівний орган українського національного руху. Таким чином, Українська Центральна Рада, заснована у м. Києві як міська громадсько-політична організація, під впливом революційних подій перетворилась у лідера українського національно-визвольного руху. Після проголошення Української Народної Республіки УЦР виконувала роль вищого законодавчого державного органу. В її організації та діяльності значну роль відіграв С.Ф. Веселовський, який з березня 1917 р. по січень 1918 р. був заступником голови УЦР, і на черговій її сесії долучився до обговорення проблеми земельної реформи.

Отже, багатогранна наукова спадщина, редакційна, бібліографічна та популяризаційна робота професора С.Ф. Веселовського відображають різні напрями розвитку сільськогосподарських знань, а також організацію галузевої науково-дослідної роботи як в Україні, так і у світовому вимірі. Громадсько-політична та державотворча діяльність засвідчує його самовідданість національному відродженню України. Проте діяльність вченого та організатора сільськогосподарської науки і освіти в Україні не продовжувалась через звинувачення його у сфабрикованій органами НКВС контрреволюційній діяльності за культурно-науковою лінією. Його направили до концтабору, а згодом він емігрував з країни.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз сучасного стану історіографії за темою дисертаційного дослідження виявив, що існує лише незначна кількість наукових праць, які лише фрагментарно розкривають науковий та організаційний внесок професора С.Ф. Веселовського у розвиток сільськогосподарської науки і освіти в Україні. Встановлено, що він народився 17 січня 1880 р. та активно працював до ув'язнення у 1931 р.

У процесі опрацювання джерельної бази досліджено, що значний масив документів і матеріалів, зосереджених у центральних державних архівах України, регіональних державних архівах, Державному архіві м. Києва, Інституті рукопису НБУ ім. В.І. Вернадського НАН України, наукових та науково-популярних працях вченого, публікаціях під його редакцією, ще не використовувався дослідниками і не впроваджений до наукового обігу. Вони містять цінну інформацію, необхідну для відтворення науково-організаційної діяльності та особистого внеску вченого у розвиток сільськогосподарської науки і освіти в Україні. Встановлено, що окремі наукові праці вченого виходили під псевдонімами – В.С., Ф.С.

Визначення методологічних основ спільно з аналізом історіографії та джерельної бази зумовили вибір напрямів і шляхів вирішення основних завдань предмета дослідження, сприяли формуванню нових висновків та узагальнень, власній інтерпретації окремих подій та явищ, об'єктивному оцінюванню творчого

внеску вченого у становлення та розвиток сільськогосподарської науки та освіти в Україні.

2. Встановлено, що спілкування С.Ф.Веселовського з плеядою видатних вчених-педагогів під час навчання у провідних вітчизняних галузевих закладах вищої освіти – Імператорському університеті Святого Володимира, Київському політехнічному університеті Імператора Олександра II, і особливо з його вчителем професором В.Г.Бажаєвим, позитивно вплинуло на формування наукового світогляду майбутнього вченого. З'ясовано, що після офіційного завершення навчання у КПІ, як професорського стипендіата С.Ф. Веселовського залишили при кафедрі сільськогосподарської економіки з утриманням.

Значний поштовх у наукових пошуках С.Ф. Веселовського зумовила його активна участь у роботі гуртків – Української громади, Гуртка натуралістів, Агрономічного гуртка, що діяли при Київському політехнічному інституті Імператора Олександра II та консолідували ініціативну й творчу молодь. Вагоме значення мала його співпраця з аграрними фахівцями економічного напрямку діяльності в межах Українського технічно-агрономічного товариства «Праця», як його фундатора і керівника. З'ясовано значення організаційної роботи та активної участі С.Ф.Веселовського у Першій конференції Українських студентських громад у м. Києві (1908 р.), Другій українській студентській конференції у м. Львові (1909 р.), Третій українській студентській конференції у м. Києві (1911 р.). Ці зібрання стали популяризаційними центрами з вирішенням проблем національного відродження України.

3. Вперше в українській історіографії здійснено комплексне дослідження життєвого, творчого шляху та наукової спадщини професора С.Ф. Веселовського. Розроблено періодизацію формування і розвитку науково-організаційної, освітньої та громадсько-політичної діяльності вченого:

I період (до 1900 р.) – накопичення знань на всіх етапах навчання у Подільській духовній семінарії – середньому навчальному закладі РПЦ МП Кам'янець-Подільської та Городоцької єпархії.

II період (1900–1914 рр.) – формування кола наукових інтересів С.Ф. Веселовського: *I етап* (1900–1905 рр.) – навчання на математичному відділенні фізико-математичного факультету Імператорського Варшавського університету; *II етап* (1906–1907 рр.) – навчання на математичному відділенні фізико-математичного факультету Імператорського університету Святого Володимира; *III етап* (1908–1914 рр.) – навчання на сільськогосподарському відділенні Київського політехнічного інституту Імператора Олександра II, членство в Українській соціал-демократичній робітничій партії (УСДРП). Відзначився активною участю у роботі Української громади, Гуртка натуралістів, Агрономічного гуртка при КПІ; організаційною діяльністю в українських студентських конференціях. Започатковано науковий доробок вченого з агрономічного напрямку.

III період (1915–1918 рр.) – участь у суспільно-громадському житті України: *I етап* (1915–1916 рр.) – виконання досліджень з урегулювання цукрової промисловості та її монополізації, підготовка її до націоналізації; *II етап* (1917–1918 рр.) – участь у державотворчому процесі України, діяльність в УЦР. Одним з

основних здобутків цього періоду розглядали розроблення статистичних методів для сільського господарства.

IV період (1919–1931 рр.) – діяльність С.Ф. Веселовського з організації сільськогосподарської науки і освіти в Україні: у Київському політехнічному інституті Олександра II, Київському сільськогосподарському інституті, Київському ветеринарно-зоотехнічному інституті, Сільськогосподарському науковому комітеті України (нині – Національна академія аграрних наук України), який позначився активізацією організації навчального і наукового процесу та редакційно-видавничої справи. Виділено пріоритетні напрями його наукових розроблень: вплив війни і посухи на сільське господарство, стан цукрової промисловості та проблеми державного її регулювання, сільськогосподарське районування, наукова організація праці у сільському господарстві УСРР. Одним з основних здобутків цього періоду розглядали публікацію фундаментальних галузевих наукових праць з організації сільського господарства, економіко-статистичних досліджень господарювання. Важливим стало започаткування вченим семінарської методики викладання.

4. Визначено значення науково-організаційної та освітньої діяльності професора С.Ф. Веселовського у Київському політехнічному інституті (1920–1921 рр.), Київському сільськогосподарському інституті (1921–1929 рр.), Київському ветеринарно-зоотехнічному інституті (1921–1929 рр.), Сільськогосподарському науковому комітеті України (1919–1923 рр.). Зокрема, на посаді ректора та голови Організаційної ради Київського політехнічного інституту здійснено ґрунтовну реформу з відродження навчального процесу, збереження досвіду підготовки фахівців та кадрового потенціалу, утримання матеріально-технічної бази закладу вищої освіти. Для покращання організації викладання існуючих дисциплін – «хліборобство», «зоотехніка» та «сільськогосподарська економіка» на сільськогосподарському факультеті КПІ започатковано дослідження у нових відділах – машинознавства, сільськогосподарського будівництва і меліорації, лісовому.

Працюючи на посаді завідувача кафедри сільськогосподарської економії Київського сільськогосподарського інституту, професор С.Ф. Веселовський, як єдиний у той час економіст сільського господарства, приділяв увагу публікації фундаментальних галузевих наукових праць. Зокрема, щодо організації праці в сільському і селянському господарстві, колективізації сільського господарства, дослідження господарювання та економічної кон'юнктури тощо. Під керівництвом С.Ф. Веселовського на кафедрі розширено діяльність секції економії сільського господарства і сільськогосподарської промисловості НКО УСРР.

Встановлено, що у Київському ветеринарно-зоотехнічному інституті професор С.Ф. Веселовський викладав курс економіки сільського господарства, а також єдину в СРСР дисципліну «Економіка і організація скотарства», був членом предметних комісій, професорської ради та Правління інституту. Важливим стало розроблення і впровадження ним семінарської методики викладання для студентів інституту. На посаді декана зоотехнічного факультету вчений здійснював важливі науково-організаційні заходи для розвитку освітнього процесу, розробляв та удосконалював навчальні плани тощо. З'ясовано, що в межах Сільськогосподарського наукового комітету України професор С.Ф. Веселовський досліджував розвиток аграрно-

економічної науки, яка у 1920-х роках набула актуальності та посиленої уваги наукової спільноти. Він був членом Президії та заступником голови СГНКУ (1919 р.), завідувачем Економічної секції СГНКУ (1919–1923 рр.), головою СГНКУ (1920–1923 рр.), очільником Комітету районізації України при СГНКУ (1922 р.), головою Комісії сільськогосподарської дослідної справи при СГНКУ (1922 р.), директор Сільськогосподарського синоптично-кон'юнктурного інституту при СГНКУ (1922 р.). У 1922 р. під його редакцією опубліковано наукове видання «Матеріали до районізації України».

Визначено, що С.Ф. Веселовський, разом з дев'ятьма провідними вченими, серед 15-ти інших пріоритетних напрямів науки увійшов за важливим напрямом «економіка» до першого складу Науково-консультаційної ради НКЗС УСРР – правонаступниці Сільськогосподарського наукового комітету України упродовж 1927–1930 рр.

5. За результатами дослідження наукової спадщини професора С.Ф. Веселовського, вперше проаналізовано 39 доступних наукових та науково-популярних праць вченого, опублікованих упродовж 1913–1926 рр. Встановлено його авторство серії підручників «Економічна географія», «Статистика», «Сільськогосподарська економія», а також бібліографічного довідника «Метаморфоз сільського господарства на Україні» (додатка до підручника «Сільськогосподарська економія», «Короткого довідника із сільського господарства України», які були опубліковані у 1919 р. і стали незамінними для студентів аграрно-економічного профілю.

На основі контент-аналізу наукові та науково-популярні праці вченого систематизовано за десятьма тематичними рубриками: дослідження сільськогосподарської економіки та статистики, організація сільського господарства, землеробство, ґрунтознавство, цукровиробництво, пасічництво, землевпорядкування, сільськогосподарське районування, сільськогосподарська механізація, бібліографічні видання. Встановлено, що вчений значну частину своїх публікацій присвятив дослідженню сільськогосподарської економіки та статистики, ефективній організації сільського господарства в Україні, які становлять 59% від загальної кількості його наукової спадщини. Крім систематизації за предметно-тематичним та видовим принципами наукових та науково-популярних публікацій С.Ф.Веселовського, встановлено динаміку публікаційної активності вченого, а також визначено найбільш активний період його наукової діяльності – 1919–1925 рр.

6. Вперше охарактеризовано науково-популяризаційну роботу професора С.Ф. Веселовського, як редактора та бібліографа для потреб аграрно-економічної науки і освіти України. З'ясовано, що він був редактором 15 наукових видань. Зокрема, науковим редактором та членом редакційної колегії трьох періодичних видань: «Вістник сільськогосподарської науки» (1922–1923), «Земельник» (1924–1925), «Наукові записки Київських науково-дослідних кафедр» (1923); редактором наукових праць: О. Табенського «Атлас малюнків з анатомії та біології цукрового буряка» (1922), Т. Гая «Парники: poradnik господарям» (1924), М. Кушніренка «Здільщина в сільському господарстві» (1927), Г. Шумила «Економія та організація сільського господарства: підручник» (1927), І.І. Канівця

«Матеріали дослідження становища сільського господарства на солонцях Наддніпрянщини та заходи поліпшити їх» (1928), колективної праці науково-дослідної кафедри сільськогосподарської економії КСПІ «Студії з сільськогосподарської економії України» (1928) та ін. Володіючи навиками професії бібліографа, він успішно займався підготовкою необхідної інформації, склав повний перелік наукових праць свого вчителя - відомого вченого-економіста, професора В.Г. Бажаєва.

7. Узагальнено та впроваджено до наукового обігу маловідомі факти з біографії вченого, зокрема стосовно його особистої участі у проведенні наукових форумів – з'їздів, зібрань, конференцій, нарад регіонального та загальнодержавного значення, де він виступав з доповідями, лекціями та повідомленнями, за якими приймали резолюції і постанови на вимогу часу. Зокрема, ознайомлення з програмами та результатами діяльності дослідних установ і організацій, скеровуючи їх роботу в напрямі раціонального та планового розвитку дослідної справи в Україні. До 1922 р. С.Ф. Веселовський співпрацював з Центральним українським сільськогосподарським кооперативним союзом (Централ), був одним з ініціаторів заснування у м. Києві робітничого споживчого товариства «Життя» для поліпшення соціального і економічного стану життя співвітчизників.

8. Через призму функціонування Української Центральної Ради Української Народної Республіки відображено діяльність і роль С.Ф. Веселовського у державотворчих процесах України. Він як член Української соціал-демократичної робітничої партії (УСДРП), що визнавала марксистську ідеологію та складалася в основному з інтелігенції і частково з робітників та селян, підтримував вирішення національного питання і прагнув автономії України. Встановлено, що С.Ф. Веселовський був одним із засновників УЦР, членом Президії УЦР, секретарем та головою Агітаційної комісії УЦР. Був учасником та доповідачем на Всеукраїнському національному конгресі 6–8 квітня 1917 р., що надав повноважень УЦР керівного органу українського національного руху, розширивши її соціальну базу та переорієнтувавши пріоритети діяльності з культурно-просвітницької на державницьку. З червня 1917 р. був заступником голови Президії Малої ради УЦР М. Грушевського – органу, що мав право вирішення всіх негайних справ, що належали до компетенції Центральної Ради. Долучився до обговорення проблем земельної реформи, політичного розширення і впровадження елементів української мови та української культури у різних сферах суспільного життя.

9. На основі аналізу архівної слідчої справи вченого, освітянина, державного та політичного діяча, одного з організаторів сільськогосподарської науки в Україні професора С.Ф. Веселовського сформовано авторське бачення щодо її фальсифікації, цим самим внесено корективи в його офіційну біографію. Очевидно, що він був безпідставно звинувачений через контрреволюційну роботу за культурно-науковою лінією. Логічно зрозумілим стає факт закінчення його офіційної діяльності в Україні на ниві аграрної науки та освіти. За деякими даними він виїхав за кордон і в еміграції провів подальшу частину свого життя.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Пятницька В. В. Професор Сергій Феофанович Веселовський – організатор сільськогосподарської науки в Україні. *Історія науки і біографістика*: електрон. наук. фах. вид. 2007. № 3. URL:<http://inb.dnsgb.com.ua/2007-3/07pvvsnu.pdf> (дата звернення: 25.03.2019).
2. Пятницька В. В. С.Ф. Веселовський – політичний діяч, державотворець, розробник земельної реформи в Україні (1917–1918). *Історія науки і біографістика*: електрон. наук. фах. вид. 2008. №1. URL:<http://inb.dnsgb.com.ua/2008-1/08pvvzru.pdf> (дата звернення 25.03.2019).
3. Пятницька В. В. Науково-освітня діяльність професора С.Ф. Веселовського в контексті розвитку сільськогосподарської науки в Україні. *Історія науки і біографістика*: електрон. наук. фах. вид. 2008. №2. URL: <http://inb.dnsgb.com.ua/2008-2/08pvvsnu.pdf> (дата звернення: 25.03.2019).
4. Пятницька В. В. Участь С.Ф. Веселовського в Агрономічному гуртку Київського політехнічного інституту (1908–1923 рр.). *Історія української науки на межі тисячоліть*: зб. наук. праць. 2009. вип. 44. С. 189–195.
5. Пятницька В. В. Володимир Гаврилович Бажаєв – засновник суспільної агрономії в Росії в кінці ХІХ століття. *Історичні записки*: зб. наук. праць. 2010. вип. 26. С. 161–167.
6. Пятницька В. В. Веселовський Сергій Феофанович – керівник науково-дослідної кафедри сільськогосподарської економіки Київського сільськогосподарського інституту в 20–х роках ХХ ст. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2010. №1–2. Т. 18. С. 112–118.
7. Пятницька В. В. Політична діяльність професора С. Ф. Веселовського на чолі Генерального консульства України в Петрограді (1918 рік). *Часопис української історії*. 2015. Вип. 32. С. 25–31.

Стаття у зарубіжному науковому виданні

8. Пятницкая В. В. Вклад профессора С.Ф. Веселовского в районирование Украины в 20-х годах ХХ века. *Молодой ученый*. 2015. № 24. С. 839–842. URL:<https://moluch.ru/archive/104/24578/> (дата звернення: 14.02.2019).

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Пятницька В. В. Значення діяльності професора С.Ф. Веселовського в контексті розвитку екологізації агросфери в Україні. *Екологізація сталого розвитку агросфери і ноосферна перспектива інформаційного суспільства*: матеріали міжнар. наук. конф. студентів, аспірантів і молодих учених, 3–5 жов. 2007 р., Харків. С. 147–148.
10. Пятницька В. В. Діяльність професора С.Ф. Веселовського у контексті розвитку сільськогосподарської науки і освіти. *Історія освіти, науки і техніки в Україні*: матеріали ІV конф. молодих учених та спеціалістів. 29 січ. 2008 р. Київ, 2008. С. 228–230.

11. Пятницька В. В. Науково-практична діяльність професора С.Ф. Веселовського в Київському сільськогосподарському інституті. *Історія освіти, науки і техніки в Україні*: матеріали V конф. молодих учених та спеціалістів. 28 трав. 2009 р. Київ, 2009. С. 158–160.

12. Пятницька В. В. Наукова спадщина В.Г. Бажаєва у працях С.Ф. Веселовського. *Національна сільськогосподарська бібліографія як складова програми інформатизації аграрної галузі України*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. 29 жов. 2009 р. Київ, 2009. С. 185–192.

13. Пятницька В. В. Повсякденність у житті та науковій діяльності професора С.Ф. Веселовського. *Історія повсякденності: теорія та практика*: матеріали всеукр. наук. конф., 5–6 жов. 2012 р. Переяслав-Хмельницький, 2012. С. 64–68.

14. Пятницька В. В. Внесок професора С.Ф. Веселовського у розвиток агрономічного гуртка при КПІ у 1908–1913 рр. *Історія освіти, науки і техніки в Україні*: матеріали XII міжнар. наук. конф. молодих учених та спеціалістів. 19 трав. 2017 р. Київ, 2017. С. 164–166.

15. Пятницька В. В. Професор С.Ф. Веселовський – видатний учений, педагог та керівник: *Історія освіти, науки і техніки в Україні*: матеріали XIII всеукр. конф. молодих учених та спеціалістів. 18 трав. 2018 р. Київ, 2018. С. 144–145.

16. Пятницька В. В. Участь професора С.Ф. Веселовського у суспільно-політичному житті вищої школи 20-х рр. ХХ ст.: *Історія освіти, науки і техніки в Україні*: матеріали XIV всеукр. конф. молодих вчених та спеціалістів. 17 трав. 2019 р. Київ, 2019. С. 211–213.

АНОТАЦІЯ

Пятницька В.В. Професор С.Ф. Веселовський – вчений та організатор сільськогосподарської науки і освіти в Україні у першій третині ХХ століття. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.07 – історія науки й техніки. – Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН, Київ, 2020.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню творчого шляху вченого, організатора сільськогосподарської науки і освіти в Україні, громадського діяча у першій третині ХХ століття – професора Сергія Феофановича Веселовського. Розкрито передумови та ключові чинники формування його наукового світогляду. Запропоновано періодизацію творчого шляху вченого у відповідності до найважливіших подій життя та наукової діяльності упродовж 1900–1931 рр. Розкрито внесок вченого в розвиток вітчизняної сільськогосподарської науки у закладах вищої освіти та науково-дослідних установах України. Аналізуючи наукові та науково-популярні праці С.Ф. Веселовського, з'ясовано напрями наукових досліджень вченого: вплив війни і посухи на сільське господарство України у першій половині 1920-х років; визначення стану цукрової промисловості та проблем її державного регулювання; сільськогосподарське районування України; наукова організація праці в сільському господарстві країни. Проаналізовано і

систематизовано наукову спадщину професора С.Ф. Веселовського. Запроваджено до наукового обігу низку невідомих і маловідомих архівних матеріалів і наукових праць вченого.

Ключові слова: історія науки й техніки, сільськогосподарська освіта, економічна і сільськогосподарська наука, сільське господарство, державотворча та громадська робота, С.Ф. Веселовський.

АННОТАЦИЯ

Пятницкая В.В. Профессор С.Ф.Веселовский – ученый и организатор сельскохозяйственной науки и образования в Украине в первой трети XX века. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.07 – история науки и техники. – Национальная научная сельскохозяйственная библиотека НААН, Киев, 2020.

Диссертация посвящена комплексному исследованию творческого пути ученого, организатора сельскохозяйственной науки и образования в Украине общественного деятеля в первой трети XX века – профессора Сергея Феофановича Веселовского. Для углубления исторического исследования были найдены, проанализированы и введены в научное обращение документальные материалы, освещающие жизнь и творческие достижения профессора С.Ф. Веселовского. Основу для исследования составили научные труды ученого, анализ которых обеспечил воссоздание целостной картины его научных интересов и достижений. Обработан значительный массив материалов из периодических изданий – газет, журналов, сборников научных трудов, в которых публиковались основные результаты деятельности ученых, в частности С.Ф. Веселовского. Обоснованы методологические основы научного поиска, выбор подходов к разработке ключевых направлений исследования, благодаря которым систематизирован и изложен материал исследования в последовательной и логически завершенной форме, а также наиболее полно отражена деятельность ученого.

Одной из основных задач диссертационного исследования стала разработка периодизации становления и развития С.Ф. Веселовского как ученого, что обеспечило определение четырех периодов эволюции его научно-профессиональной деятельности и хронологическое прослеживание и освещение важнейших событий в творческой жизни ученого. Раскрыта научно-организационную и образовательную деятельность ученого в Киевском политехническом институте на протяжении 1920–1921 гг. в должности ректора. Проанализирована его работа, как заведующего кафедрой сельскохозяйственной экономики Киевского сельскохозяйственного института. Подтверждено, что профессор С.Ф. Веселовский работал в Киевском ветеринарно-зоотехническом институте: в 1921–1929 гг. – преподавателем, 1923–1924 гг. – деканом зоотехнического факультета. Определено организацию им методики преподавания семинарских занятий.

Выявлена научно-организационная деятельность С.Ф. Веселовского в Сельскохозяйственном научном комитете Украины на протяжении 1919–1923 гг. по решению проблемы экономического развития сельского хозяйства, которая стала

актуальность и привлекла усиленное внимание научного сообщества. В течение 1919–1923 гг. он был членом Президиума, заместителем председателя, заведующим Экономической секции СГНКУ, председателем СГНКУ. Установлено, что в 1922 г. ученый возглавлял Комитет районизации Украины, Комиссию сельскохозяйственного опытного дела, Сельскохозяйственный синоптически-конъюнктурный институт при СГНКУ. Выяснено, что С.Ф. Веселовский, вместе с девятью ведущими учеными, вошел в первый состав Научно-консультационного совета НКЗД УССР (1927–1930 гг.) по направлению – «экономика».

Проанализировано и систематизировано научное наследие профессора С.Ф. Веселовского, составляющее 39 доступных научных и научно-популярных работ, которые на основе контент-анализа распределены и систематизированы по десяти предметно-тематическим рубрикам. На основе их обработки, а также архивных документов, установлены основные направления исследований ученого. В частности, влияние войны и засухи на сельское хозяйство в Украине; определение состояния сахарной промышленности и проблем ее государственного регулирования; сельскохозяйственного районирования Украины; сельскохозяйственной механизации; пчеловодства; почвоведения; научной организации труда в сельском хозяйстве страны.

Впервые определена важная роль ученого, как популяризатора, редактора и библиографа для развития экономической науки и образования в сельскохозяйственной отрасли первой трети XX в. Установлено, что он был автором серии учебников: «Экономическая география», «Статистика», «Сельскохозяйственная экономия», которые вышли вначале 1920-х годов и стали незаменимыми для студентов экономического направления образования сельскохозяйственной отрасли. Выяснено, что С.Ф. Веселовский был научным редактором и членом редакционной коллегии трех периодических изданий: «Вестник сельскохозяйственной науки» (1922–1923), «Земельник» (1924–1925), «Научные записки Киевских научно-исследовательских кафедр» (1923); редактором научной работы «Студии по сельскохозяйственной экономии Украины» (1928); автором библиографического справочника «Метаморфоз сельского хозяйства на Украине», как приложения к учебнику «Сельскохозяйственная экономия» (1919).

Установлено, что ученый-педагог, один из организаторов сельскохозяйственной науки и образования в Украине, государственный и политический деятель, профессор С.Ф. Веселовский был безосновательно обвинен в контрреволюционной работе, что привело к окончанию его официальной деятельности в Украине на ниве аграрной науки и образования. По некоторым данным эмигрировал из страны.

Ключевые слова: история науки и техники, сельскохозяйственное образование, экономическая и сельскохозяйственная наука, сельское хозяйство, государственная и общественная работа, С.Ф. Веселовский,

ANNOTATION

Piatnytska V.V. Professor S.F. Veselovskyi – is a scientist, organizer of agricultural science and education in Ukraine in the first third of the 20th century. – Manuscript.

The dissertation for obtaining a scientific degree of Candidate of History sciences in the specialty 07.00.07 – History of Science and Technique. – National Scientific Agricultural Library of NAAS, Kyiv, 2020.

The dissertation is devoted to a comprehensive study of the creative path of the scientist, organizer of agricultural science and education in Ukraine, public activist in the first third of the 20th century – Professor Serhii Feofanovych Veselovskyi. The preconditions and key factors of formation of his scientist's work outlook are revealed. The periodization of the formation and development of the scientist's creative path in accordance with the most important events of life and scientific activity in 1900-1931 is proposed. The contribution of the scientist to the domestic agricultural science and agriculture is revealed. The scientist's contribution to the domestic agricultural science in higher education institutions and research institutions of Ukraine is revealed. Analyzing the scientific and popular science works of S.F. Veselovskyi clarified the directions of scientific research of the scientist: the impact of war and drought on agriculture in Ukraine in the first half of 1920th; determining the state of the sugar industry and the problems of its state regulation; agricultural zoning of Ukraine; scientific organization of labor in agriculture of the country. The scientific heritage of Professor S. F. Veselovskyi is analyzed and systematized. A number of unknown and little-known archival materials and scientific works of the scientist have been introduced into scientific circulation.

Key words: history of science and technique, agricultural education, economic and agricultural science, agriculture, state-building and public work, S.F. Veselovskyi.